

**Norsk Ornitologisk Forening,
avd. Oslo og Akershus**

Postboks 1041 Sentrum
0104 OSLO
www.nofoa.no

4. november 2008

Innspill til forvaltningsplan for Nordre Øyeren naturreservat

Våtmarken i Nordre Øyeren ble vernet som naturreservat i 1975. Formålet med fredningen var å verne Norges (og Nord-Europas) største innlandsdelta, med sitt varierte dyre- og plantesamfunn. Reservatet fikk Ramsar-status i 1985 basert på de rike forekomster av vannfugl og er således en av verdens viktigste våtmarksområder. Dette forplikter både myndigheter og ikke minst brukere til å forvalte området på best mulig måte.

Ramsarkonvensjonen legger vekt på bærekraftig forvaltning (Wise use) og gir følgende føringer for forvaltningen av våtmarker:

Wise use of wetlands is the maintenance of their ecological character, achieved through the implementation of ecosystem approaches, within the context of sustainable development.

Forvaltningsmyndigheten er altså forpliktet til gjennom en økosystembasert forvaltning å opprettholde Nordre Øyeren naturreservats økologiske karakter (økologiske funksjoner).

Gjennom EØS-samarbeidet har Norge forpliktelser til å følge opp EUs vanndirektivs målsetninger om å sikre og forbedre økologisk og kjemisk status i overflatevann, kystvann og grunnvann. Forskrift om rammer for vannforvaltningen skal blant annet sikre at det utarbeides regionale forvaltningsplaner med sikte på å oppfylle miljømålene, samt sørge for at det fremskaffes nødvendig kunnskapsgrunnlag for dette arbeidet. Det er naturlig med en integrering av planarbeidene i forbindelse med vanndirektivet og Nordre Øyeren naturreservat.

Ramsarkonvensjonen har adoptert og anbefalt prinsippet om dynamisk forvaltning (Adaptable Management). Det innebærer tett oppfølging, målbare tiltak og en aktiv skjøtsel som kan endre retning ved uforutsette konsekvenser. Det innebærer også at skjøtselen hele tiden drar nytte av oppdatert kunnskap, og det forutsetter kontinuerlig monitorering som grunnlag for nødvendige tiltak underveis. En forvaltningsplan bør derfor rulleres med kortere mellomrom enn i dag. Mye av hensikten med denne tilnærmingen er å oppnå innsikt om de komplekse prosessene gjennom erfaring, og respondere raskt og hensiktsmessig som ledd i løpende forbedring og mer treffsikker forvaltning.

Dette innebærer tunge føringer for innholdet i forvaltningsplanen for reservatet, og tilsier at lista må legges høyt i utformingen av mål og metoder.

● Forvaltning

Forvaltningen av naturverdiene i Nordre Øyeren naturreservat må være mangefasettert og preget av variasjon i tråd med våtmarkers naturlige egenskaper. Dette krever ressurser både på administrativt plan og i den praktiske tillempingen. Det er helt nødvendig å prioritere å tilføre de ressurser som er nødvendig for dette eksepsjonelle reservatet, hvis verneformålet skal kunne beholdes inn i fremtiden.

Hovedmålsettingen må derfor være å forbedre grunnlaget for biomangfoldet ut fra en nøye gjennomgang av prinsipielle og faglige sider. Områdets verdi og kvaliteter må fremheves både lokalt og regionalt, og samtidig stramme inn når det gjelder bevegelsesfrihet og forstyrrende aktiviteter på en konsekvent måte, uten at det utelukker ulike former for rekreasjon. Et vesentlig moment i den sammenheng er å – i stedet for å vurdere krav om *utnyttelse* av reservatet – utfordre parter og aktører på hva de kan *bidra til* i bevaringen av dette unike området.

Det er verdt å merke seg at det viktigste elementet i denne våtmarken, vannregimet, *ikke* er omfattet av verneforskriften. Innlandsdeltaet kan vanskelig bevares i henhold til selve formålet med vernet så lenge denne overordnede faktoren er kontrollert av en annen og mer markedsorientert instans. For å forvalte reservatet på best mulig måte, må en avklaring av mål for reservatet inkludere dynamikken i vannforholdene.

Nordre Øyeren naturreservat er særpreget av at naturen må tilpasse seg menneskelig bruk av området. Dyrelivet fortreges eller forstyrres av menneskelig virksomhet som jakt, landbruk, ferdsel og magasinregulering. I tillegg kommer en omseggripende påvirkning av buffersonene, spesielt i form av boligbygging eller ødeleggelse av ravinelandskapet. I naturvernkontekster betegnes ofte Nordre Øyeren naturreservat som «*ikke et ordentlig reservat*» eller et «*cirka-reservat*».

Det er viktig at de nye retningslinjene og videre forvaltning er konsekventene og viser forståelse for naturverdiene, på en måte som ikke undergraver og svekker folks respekt for verneformålet.

Det er *inkonsekvent* at en ornitolog i henhold til forskriften må opptre forsiktig for ikke å skremme fuglelivet, mens en jeger kan stå ved siden av å skyte og skremme opp alt som er av fugl. Det er *inkonsekvent* at det på land er forbudt med motorisert ferdsel, mens alle typer motorbåter får ferdes fritt til enhver tid i hele reservatet. Det er *inkonsekvent* at en botaniker ikke får plukke en eneste plante, mens en grunneier får nydyrke areal, fjerne kantskog, drive plukkhogst og i visse tilfeller også fjerne større arealer med løvskog. Det er *inkonsekvent* å forby modellfly i den isfrie delen av året, mens det hele året er lov å benytte luftrommet over naturreservatet som treningsfelt for lokale flyklubber eller helikopterfirmaer (til og med Gardermoen benytter luftrommet over reservatet som innflygingsrute). Det er *inkonsekvent* når myndighetene erkjenner at vannforholdene er avgjørende for en fungerende våtmark, mens regulanten av Øyerenmagasinet får tilfredsstillende brukerforespørsler om kortvarige endringer i vannstanden i dette sårbare økosystemet, eller får gjennomføre midlertidige endringer som følge av tilfeldige arbeider i vassdraget.

Slike motstridene forhold gir signaler til menigmann om at myndighetene er usikre på områdets verneverdi. Et naturreservat har den strengeste formen for vern. Nordre Øyeren naturreservat er i store deler av året preget av motorisert ferdsel til døgnets alle tider både til vanns og i luften. Brudd på forskriften forekommer hyppig og spenner fra ulovlig hogst for å bedre framkommelighet for båtene, biltrafikk på Årnestangen, forstyrrelser av fuglelivet i form av båttreff, brettseiling, kiting samt ferdsel i fuglerike mudderområder og andre forstyrrelser. Reservatet er i tillegg dårlig skiltet og mangler gode opplysningstavler.

Vi håper at den nye forvaltningsplanen vil legge grunnlaget for den respekt og aktelse et slikt unikt naturområde fortjener.

● Hydrologi

Vannforholdene er den viktigste enkeltfaktoren i en våtmark, og tiltak i den sammenheng må ha overordnet betydning i forhold til andre tiltak. Vi siterer i den sammenheng fra hovedverket innenfor global våtmarksforvaltning og -forskning (Mitsch & Gosselink 2007. Wetlands):

Hydrology is probably the single most important determinant of the establishment and maintenance of specific types of wetlands and wetland processes.

De hydrologiske forholdene styrer våtmarksprosessene, og størst biologisk mangfold oppnås i våtmarker med både gjennomstrømning og et pulserende vannforløp slik som i Nordre Øyeren. Vannregimet i Øyeren er betydelig endret siden reguleringen ble ferdigstilt i 1862. Reguleringen har gjennomgått flere faser og kjennetegnes i dag ved en kraftig demping av vannstandsvariasjonene og en relativt jevn, høy vannstand gjennom omlag 2/3 av året. Mye av de opprinnelige vannforholdene er borte, men man kan spore noenlunde naturlige pulser ved at vannstanden til en viss grad responderer naturlig i nedbørsperioder. Dessuten har man fortsatt en naturlig og viktig tørr fase i lavvannsperioden om våren etterfulgt av en like viktig flomfase. Det hender også at flomfasen uteblir, og Øyeren vil da smått om sent bringes kunstig opp av regulanten. Uteblitt flom er imidlertid også en del av denne våtmarkens dynamikk over tid på samme måte som storflommer. Ekstreme flommer er dog ingen ønskesituasjoner under dagens risikokalkulerte bosetningsmønster i nærområdene, og vil neppe heller ha avgjørende betydning for Nordre Øyeren som en velfungerende våtmark. Vannregimet i Øyeren er således sterkt modifisert, men hadde likevel tilstrekkelige kvaliteter igjen til at området i sin tid ble ansett verneverdig.

Som referanseramme er det viktig å kjenne til hvordan situasjonen ville vært under uregulerte vannforhold. Et naturlig vannregime i Øyeren vil normalt preges av en større vårfloam etterfulgt av en langsom tilbaketrekking (avbrutt av vannstigning i nedbørsperioder) fram til neste vårfloam. Senhøst, vinter og tidlig vår er fra naturens side normalt en lavvannsperiode. Dagens regulerede lavvannsperiode inntreffer kun på vårparten, men også denne reflekterer en kunstig oppdemming av Øyerenmagasinet, som ellers ville vært flere meter lavere. Vi ønsker en justering i retning av naturlige vannstandforhold på ettersommer og høst, og for øvrig at man går tilbake til manøvreringsreglementet fra 1930-tallet og som varte fram til midten av 1990-tallet, med unntak av de forutsetninger som nevnes nedenfor. Dette vil si at vannstanden reduseres tidligere på vinteren, noe som medfører tynnere isdekke og dermed tidligere eksponering av mudderbankene om våren. Endringen i 1996 medførte blant annet en svekkelse av forholdene for tidligtrekkere som vipe på våren. Det er ikke akseptabelt å forverre de naturgitte forholdene for fuglelivet i et naturreservat!

Mitsch & Gosselink:

In fact, wetland hydroperiods that show the greatest difference between high and low levels such as those seen in riverine wetlands are often caused by flooding «pulses» that occur seasonally or periodically. These pulses nourish the riverine wetland with additional nutrients and carry away detritus and waste products. Pulse-fed wetlands are often the most productive wetlands and are the most favorable for exporting materials, energy, and biota to adjacent ecosystems. Despite that obvious fact, many wetland managers, especially those who manage wetlands for waterfowl, often manage for stable water levels. Fredrickson and Reid (1990) stated that «Because the goal of many (wetland) management scenarios is to counteract the effects of seasonal and long-term droughts, a general tendency is to restrict water level fluctuations in managed wetlands. This misconception is based on the fact that most wetland wildlife requires water for most stages in their life cycles». Kushlan (1989) suggested that because the avian fauna that use wetlands often possess adaptations to fluctuating water levels, the active manipulation of water levels may be appropriate in artificially managed wetlands. A seasonally fluctuating water level, then, is the rule, not the exception, in most wetlands.

Det synes å være relativt bred enighet innen global våtmarksforskning om at optimale funksjoner i endrede våtmarker sikres gjennom gjenskaping eller imitering av det naturlige vannføringsforløpet. I Ramsarkonvensjonens *Guidelines for the allocation and management of water for maintaining the ecological functions of wetlands* legges det føringer for vannregimet:

To maintain the natural ecological character of a wetland, it is necessary to allocate water as closely as possible to the natural regime.

Mitsch & Gosselink:

The best wetland management practices are those that enhance the natural processes of the wetland ecosystem involved. One way to accomplish this is to maintain conditions as close as possible to the natural hydrology of the wetland, including hydrologic connections with adjacent rivers, lakes, and estuaries.

En full tilbakeføring er selvsagt urealistisk i Nordre Øyeren, men en delvis etterligning av opprinnelige naturgitte forhold vil sannsynligvis gi en rask og positiv økologisk respons hos flere funksjoner. Både undervannsvegetasjonen og en rekke trekkende fuglearter vil begunstiges ved at vannet får lov til å trekke seg langsomt tilbake over en periode i juli og august. Dette er for øvrig bekreftet gjennom naturfaglige undersøkelser. Konkrete virkninger blir bedre lysforhold for vannplanter i vekstsesongen. Dette øker næringstilgangen for en rekke fuglearter, deriblant sangsvane. I tillegg vil mange vanntilknyttede fuglearter profitte på eksponering og tilgjengeliggjøring av næringsrike muddersoner. I dag er mangelen på tilgjengelige muddersoner en begrensende faktor i denne perioden. Nåværende øvre reguleringsgrense på 4,80 m (HRV) **må ikke under noen omstendighet** reglementfestes til et høyere nivå. Høyere HRV vil gjennom praktiseringen av manøvreringsreglementet øke den gjennomsnittlige vannstand betydelig og forverre forholdene for trekkende fugler, særlig vadere.

Norges Vassdrags- og Energiverk har i mange år hatt forslag til justert manøvreringsreglement for Øyeren under behandling (ref. GLBs forslag til OED 10.2.2003). Både NOF OA og NØF har gitt sitt syn på forslaget. NVEs behandling har ligget i bero i flere år, men så vidt vi har brakt på det rene vil NVE om kort tid levere sin innstilling til Olje- og Energidepartementet, som skal fastsette et endelig reglement.

Dette reglementet vil være helt avgjørende for naturreservatets framtidige verneverdi.

Dessverre er de samme verneverdier ikke den sentrale og førende premiss for det forslaget som NVE nå tar stilling til. Snarere er vernet av området *et av mange hensyn* hvorav utnyttelse til ulike formål har betydelig vekt. Det er etter vår mening en lite fruktbar vei å gå hvis denne internasjonalt viktige våtmarken skal sikres for framtiden. Det ville neppe fått gjennomslag i andre naturreservater i Norge og definitivt ikke i vårt naboland Sverige som er kommet langt i forståelsen av disse spørsmålene. For i det minste å ha en mulighet til å vurdere hydrologiske justeringer i framtiden, oppfordrer vi forvaltningsmyndigheten til å *sikre seg åpninger i det kommende manøvreringsreglementet* for eventuelt å kunne gjennomføre godt begrunnede hydrologiske testscenarier på et senere tidspunkt – i den hensikt å fremme verneverdiene.

En våtmarks komplekse dynamikk må ikke utsettes for inngrep som svekker våtmarken. Selv inngrep som er positivt ment kan lett slå feil. I Nordre Øyeren er vannforholdene allerede betydelig modifisert, samtidig som det finnes store, gjenværende kvaliteter. Det eksisterer derfor et visst rom for påvirkning i habitatforbedrende retning, men forutsetter en svært varsom fremgangsmåte som må baseres på strenge faglige kriterier.

Det foreslåtte manøvreringsreglementet legger betydelig vekt på brukerinteresser og meisler ut et kompromiss mellom eksisterende menneskelige bruksformer og noen av de krav ulike våtmarksavhengige organismer har til sitt livsmiljø. En nøkkelfaktor for både det biologiske og geomorfologiske mangfoldet i våtmarker er variasjon i vannforholdene og omfatter frekvens, tidspunkter og perioder gjennom år og mellom år, og man bør derfor i høy grad unngå faste innslagspunkter i reguleringen (faste datoer for ulike vannstands nivåer osv.) . Det bekreftes for øvrig i en av konklusjonene i de naturfaglige undersøkelsene at store vannstandsvariasjoner og elvenes aktivitet gir svært vekslende naturforhold som er hovedårsaken til artsmangfoldet og de store bestandene av fugl, fisk, bunndyr og planter.

Tiltak:

- Anmode NVE/OED om åpninger for forvaltningstiltak i det kommende manøvreringsreglementet.
- Planlegging og tilrettelegging for gjennomføring av manøvreringsforsøk.

● Jakt

Ved fredningstidspunktet i 1975 ble all jakt forbudt i Nordre Øyeren naturreservat. Imidlertid ombestemte naturvernmyndighetene seg og innførte jakt fra 1979 på tvers av store protester fra naturvernhold. Det har til og med vært elgjakt i reservatet. Jakt er for det første en anakronisme i et område som er spesielt avsatt som fristed for fugler og annet dyreliv. Det undergraver forståelse og respekt for hvordan man opptrer i et reservat. For det andre er det et særdeles forstyrrende element, noe som for øvrig er påvist i undersøkelser både i inn- og utland og for den saks skyld også i Nordre Øyeren. For det tredje er interessen for jakten nå så laber at det kun er løst fire jaktkort i 2008, i alle fall for første del av jakten. Det innebærer at man holder denne muligheten åpen for noen få enkeltpersoner tross den gevinst man vil få av å utelukke jakten for godt.

Et lavt jakttrykk kan selvsagt gjøre aktiviteten mindre problematisk, men det skal ikke mer enn ett skudd til for å skremme vekk store ansamlinger av fugler. For det fjerde er jakten et hinder for en bedre innretning på forvaltningen av området. De fleste brukerinteresser aksepterer selvsagt ikke begrensninger i sin bevegelses- eller aktivitetsfrihet for å unngå forstyrrelser av fugler når det samtidig er tillatt å forstyrre og drepe fugler via jakt. Det er et stort behov for en del ferdselsrestriksjoner i reservatet, men dette har nesten alltid vært en uaktuell problemstilling i og med den forskjellsbehandling det vil innebære. Innføring av ferdselsrestriksjoner må ses i sammenheng med avvikling av jaktordningen. Jakt i denne naturperlen er åpenbart kontraproduktivt med tanke på en framtid der reservatets tilstand med stor sannsynlighet får økt fokus både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Tiltak:

- Avvikling av jaktordningen.

● Arealforvaltning

Reservatets landområder er betydelig berørt av menneskelig virksomhet. I den sammenheng er slått og beite ansett som positive tiltak. Nåværende skjøtelsesplan legger da også til rette for dette, og planens mest fremtredende element er tilrettelegging for landbruk. Det mest gjennomførte tiltaket er imidlertid en sterk økning av monokultur i form av korndyrking. En tilbakeføring av disse områdene til andre bruksformer som slått og beite bør prioriteres. Imidlertid vil påvirkningsformer av denne type favorisere visse typer flora-, fauna- og eventuelt geomorfologiske elementer på bekostning av andre. En ukritisk påvirkning av landarealene via tiltak av denne type vil lett komme i konflikt med verneformålet. I den sammenheng må praktiseringen tilpasses konkrete mål for bevaring av biomangfold. Slått i forbindelse med intensiv grassproduksjon (artsfattige grassarealer som slås 2–3 ganger i løpet av sommeren) og hardt beitetrykk er i dette perspektivet vanligvis lite heldig. Valg av skjøtelsesmetode henger nøye sammen med hvilke målsettinger man legger opp til i forvaltningsplanen, og en nyttig tommelfingerregel er å legge til rette for maksimal variasjon i et helhetlig perspektiv. Bevaring av slått og beite som bruksformer har i seg selv liten verdi i et naturreservat uten at det inngår i en klart definert strategi for å fremme vernet av naturverdiene.

Skjøtelsessone 37 på Røssholmen, innfelt på flybilde fra www.norgesbilder.no.

For å opprette et basisnivå for status i området er det nødvendig med en gjennomgang av i hvilken grad målene i den eksisterende skjøtelsesplanen er nådd, og om skjøtelsen har fungert etter hensikten. Eksempelvis har et delområde på Røssholmen (bildet til høyre) i følge planen høy botanisk verneverdi, og bruken skulle begrenses til slått hvert 5. år etter 15. august. Man tok sikte på å komme fram til en avtale med grunneiere om at området ikke skulle slås hyppigere eller beites. I dag omfattes området av beite fra drøyt 80 storfå fra siste del av juni og fram til midten av september.

Store kornarealer hører ikke hjemme i et naturreservat og bygger heller ikke på langvarig tradisjon. Derimot har tradisjonelle former for beite og slått hatt stor utbredelse i mange hundre år, og en variert mosaikk av beite, slått, buskvegetasjon, urørt naturlig fukteng og rik løvskog må betraktes som fordelaktig med tanke på biologisk mangfold.

Bevaringsstrategi er lite utviklet i Norge, og det er symptomatisk at man slår seg til ro når begrepene slått og beite kommer på banen. Ingen av disse bruksformene er nødvendigvis entydig positive i naturvernsammenheng. Opprettholdelse av åpne områder kan være svært konstruktivt som tilskudd i et variert økosystem. Samtidig kan både slått og beite være negativt for bakkerugende fugler. Moderne siloslått, hvor førsteslått ofte er i slutten av mai og det gjerne slås tre ganger i året, er neppe mer gunstig for fugl enn korndyrking. Arealer som beites og hvilke som slås, beitetrykk og tidspunkt for slipp av beitedyr synes i dag å være noe tilfeldig. Disse faktorene er avgjørende for hekkesuksessen for mange bakkehekkende fuglearter og bruken av områdene under trekket. Den praktiske gjennomføringen må derfor i stor grad knyttes til en målrettet og planmessig forvaltning.

I den forbindelse siterer vi fra NØFs notater fra 29.6.2008:

Reiret på Røssholmens vesttange er borte. Kyr er sluppet på øya og har trampet ned hele hekkeområdet.

Fra holmen sør for Rossholmen 10.7.2008:

I alle fall 4 reirgroper [av sildemåke], men ingen egg. Reiret som hadde 3 egg sist har bare istykkertrampede eggskall. Kyrne har trampet rundt rett før det kraftige regnet 5/7 og må være årsaken til spolingene slik som på Rossholmens vesttange. Ingen unger å finne på holmen.

Enkeltebekkasin og storspove er klassiske bakkehekkende arter i Nordre Øyeren, og en unyansert bruk av beite og slått påvirker disse artenes hekkesuksess. Storspoven opplever til dels sterk bestandsnedgang over store deler av Europa og er rødlistet i Norge. Artens trofasthet til hekkestedet innebærer at gjenetablering kan være problematisk når den først har forsvunnet fra et område. Det er derfor nødvendig med fokus på status og utvikling for denne forekomsten i Nordre Øyeren. Dobbeltebekkasin ble intensivt etterstrebet i Nordre Øyeren for 100–150 år siden, og var den dominerende bekkasinarten på trekk i området (J.B. Barth. Norges Fuglevildt). Man beklaget den gang sterkt de nye slåttmetodene i landbruket som innebar at man begynte å slå tidligere enn i slutten av august. Slike opplysninger bør vurderes i forbindelse med forvaltningsplanen og eventuelt inngå i grunnlaget for utarbeidelsen av forsøksvis tiltak i den grad tidligere metoder overensstemmer med moderne målrettede skjøtseltiltak.

Både vipe, sørlig gulerle og enkelte andre arter knyttet til de åpne arealene kan også trekkes inn i denne sammenheng. Når det gjelder åkerrikse spesielt viser vi til Direktoratet for naturforvaltnings handlingsplan for åkerrikse (2008). Dessuten også til Norsk Ornitologisk Forenings åkerrikserapport nr. 1–2006 der vi sakser følgende:

Hekkeområdene består av høy gress- og urtevegetasjon, ofte med spredte busker. Arten er avhengig av godt skjul, og vegetasjonen må være minimum 20 cm høy. Vegetasjonen bør også være forholdsvis tett, men ikke tettere enn at fuglene lett kan bevege seg langs bakken. De foretrukne områdene er fukteng, slåtteeng og andre fuktige områder. Opprinnelig var det trolig lavereliggende middels næringsrik starrbevokst sumpmark og gressbevokste elvesletter som var åkerriksas viktigste leveområder.

I dag er slike områder i stor grad enten drenert ut eller dyrket opp, og åkerrikse har tatt i bruk habitater som i stor grad er påvirket av menneskelig bruk (eng og åker som slås/treskes). I Øst-Europa og videre østover i Asia er det fortsatt store områder der jordbruket ikke drives etter moderne, intensive metoder. Her finnes det fortsatt relativt store arealer med naturlige fuktenger, beitemark med lavt beitepress og ugjødslede enger som slås seint i sesongen. I dagens norske jordbrukslandskap er det stort sett bare fulldyrket slåtteeng (kultureng) og til en viss grad åker med kom og raps/rybs som tilfredsstiller åkerriksas krav til leveområde. Arten kan også holde til i restbiotoper (brede kantsoner etc.), på brakkmark, fuktenger rundt innsjøer og lignende, men arealene av slike områder bevokst med høyt gress er i dag små.

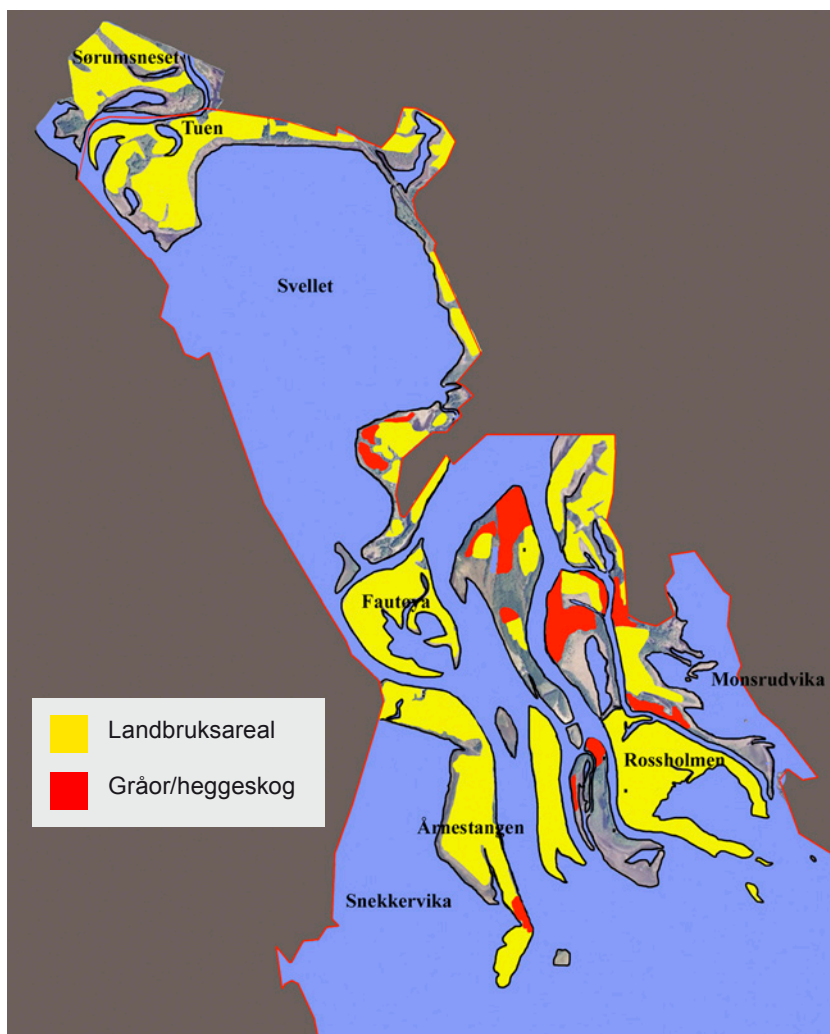
Eggleggingen skjer over en lengre periode fra slutten av mai, avhengig av når gresset i hekkeområdet når tilstrekkelig høyde og tetthet. Eggene blir lagt i ei grop på bakken i et område med høyt gress eller tilsvarende vegetasjon, gjerne i kultureng. Reirplassen er forholdsvis nær hannens sangpost (innenfor en radius av 160 m i en studie i Skottland). Rugingen pågår i snau tre uker, og alle de 8-12 eggene klekkes samtidig. Ungene forlater reiret straks etter klekkingen og finner mat selv etter noen få dager. De holder seg innefor en radius av 100-200 m fra reiret. Unger fra første kull blir overlatt til seg selv etter ca. 12 dager, og de er flygedyktige etter ca. 35 dager. Både ruging og ungepass utføres av hunnen alene. Rugingen av første kull vil ofte kunne starte rundt 10. juni, og ungene vil da være flygedyktige i månedsskiftet juli/august. Start av hekking kan imidlertid skje lenger ut på sommeren (fuglene vil dessuten ofte forsøke seg på et kull nummer to), så flygedyktige unger kan påtreffes fram til første halvdel av september. I sjeldne tilfeller er reir med egg funnet så seint som i begynnelsen av september.

Årnestangens mangfold av bruksformer
– kornarealer, grassproduksjon, slått av fukteng og
beite for storfe og sau.
Flybilde fra www.norgesbilder.no

Det er verdt å merke seg at reservatområdet på Tuen domineres av sammenhengende arealer med kornproduksjon. Det samme er også tilfelle i Sørumsneset naturreservat. Det kan vanskelig forsvares at en så omfattende monokultur inngår i det samlede Ramsar-areal i Norge, og det står i sterk kontrast til å fremme verneformålet. Det er ønskelig at de fleste kornarealer konverteres til beitemark og slått. Midler må stilles til rådighet for å realisere en slik utvikling. Store sammenhengende landbruksarealer bør uansett brytes opp for å oppnå mer varierte landskapselementer. Drenerte dammer/fuktområder må tilbakeføres, og det kan i visse tilfeller vurderes å gjenskape tapte dammer, eventuelt kompensere med nyetablering.

Noen av de best utviklede arealene med gråor-heggeskog er knyttet til de nordlige, høyere deler av enkelte øyer og er kontinuerlig utsatt for erosjon. I henhold til Direktoratet for naturforvaltnings naturbase er skogområdene på Gjushaugsand og Kusand blant de rikeste og fineste i landet. De kan med tiden falle bort i og med at nyrekrutering på sørsiden stanses av dyrkbar mark. Skogområdene er svært produktive, blant annet i form av tette fuglebestander i hekketiden. Områdene representerer også en klassisk biotop for visse spettearter slik som dvergspett – for øvrig en art på den nasjonale rødlisten. I det modne, men begrensede, gråor/hegg-samfunnet på nordenden av Kusand hekket dvergspett både i 2007 og 2008. Løvskogsområdene både på Kusand, Rossholmen og Bukkesand/nr. 4 var hekkested for hvitryggspett på 1970- og 1980-tallet, men arten er nå utdødd både i Nordre Øyeren og ellers i østlandsområdet. Løvskogen er samtidig tilholdssted og yngleplass for en rekke pattedyrarter. Det er ønskelig at løvskogarealet ikke reduseres ytterligere og helst tillates å øke i omfang ved å avvikle de tilgrensende landbruksarealene. *Beitedyr bør for øvrig gjerdes ute fra disse biotopene.*

Skissering av landbruksarealer og moden gråor- og heggeskog i Nordre Øyeren og Sørumsneset naturreservater.

For å unngå at reir av sjøfugl blir ødelagt av storfe som vandrer fra Rossholmen til Rossholmsand (4 reir av sildemåke i 2008), bør det etableres gjerde på Rossholmens vesttange. Tilsvarende tiltak kan også være aktuelt i andre områder. Selv om kyr slippes sent på beite, vil flom ofte forsinke reproduksjonssyklusen. Således kom eggeleggingen på denne holmen i gang først i midten av juni i 2008. Måkene kom dermed bare omkring halvveis i rugingen før beiteslipp og påfølgende reirødeleggelse.

En begrensende faktor for vannfugl i Nordre Øyeren er *underskudd på egnede hekkelokaliteter*. Flom, landbruksaktiviteter og ferdsel motvirker etablering og hekkesuksess. Det ble tidlig på 1980-tallet tatt til orde for etablering av kunstige hekkeøyer i reservatet, men forvaltningsmyndigheten satte grunneieres aksept som betingelse. De aktuelle grunneiere avviste forslaget til denne type habitatforbedrende tiltak i naturreservatet. En forvaltningspraksis der grunneiere styrer mye av innretningen på verneformålet er ikke akseptabelt i et Ramsar-område. Konstruksjon av eksempelvis flytende hekkeøyer vil være et kunstig, men *formålsfremmende* tiltak, i motsetning til eksisterende kunstige tiltak og aktiviteter i form av vassdragsregulering, jakt, korndyrking, fri ferdsel osv. som *ikke* er formålsfremmende. Vi ser dessuten også for oss en omfattende utsetting av rugeholker for kvinand og laksand i reservatet. Tilrettelegging for flest mulig hekkende fuglearter er for øvrig et retningsgivende moment i den eksisterende skjøtelsesplanen.

Vi er stadig bekymret for fiskeørnforekomsten som er tilknyttet Nordre Øyeren. Arten benytter deler av reservatet til næringssøk, mens den hekker i barskogområdene øst og vest for reservatet hvor den er sårbar for forstyrrelser i hekketiden. Vi er usikre på om arten har den nødvendige sikkerhet i disse områdene med tanke på utviklingen i ferdsel og skogbruk, og vi ser det derfor som fordelaktig hvis arten kunne sikres i mer kontrollerte omgivelser. En mulighet som er benyttet i andre land er etablering av egnede hekkeplattformer i reservater. Arten kan hekke i løse kolonier og har en viss toleranse mot artsfrender. Vi har ikke gått nøyere inn i hvordan et slikt prosjekt kan utformes og i hvilken grad man forvente at man lykkes, men et tiltak som dette stiller bl.a. krav til lokalisering. Vi anmoder forvaltningsmyndigheten om å vurdere denne muligheten. Fiskeørn er dessuten en karismatisk art hvor en eller flere slike etableringer i selve reservatet vil styrke bevisstheten om verneformålet. Det bør imidlertid også være en forvaltningsoppgave å kartlegge og overvåke hekkeplassene for fiskeørn, selv om de ligger utenfor reservatet.

Nordre Øyeren er også næringsområde for Akerhus' største gråhegrekoloni, på Borgen i Fet kommune. Det er altså viktig å se ting også i større perspektiv enn selve reservatet, og viktige lokaliteter for hekkende fugl utenfor Nordre Øyeren naturreservat må tas hensyn til i samme grad, samt vurdere å tilrettelegge for hekking i resevatet.

Brenning av engområder har vært en regulær forvaltningsmetode i reservatet. Begrunnelsen for dette tiltaket er så vidt vi vet å holde kulturlandskapet åpent. Hvorvidt denne brenningen har positive effekter for de ulike organismene i Nordre Øyeren er uklart. Noen direkte formålsfremmende begrunnelse har vi ikke kommet over, annet enn at åpne engområder som ledd i et mangfoldig landskap vil være et fordelaktig tilskudd på generell basis. Det kan man oppnå med mer skånsomme metoder som beite og slått slik skjøtselsplanen har lagt opp til, og slik at man enklere unngår skader på skogarealene. Når man i enkelte tilfeller også har brent slike arealer, synes hensikten med brenning i naturvernsammenheng enda mer klar. Vi etterlyser konkrete, positive, formålsfremmende konsekvenser av tiltaket. Vi kan muligens se for oss brenning som metode i særskilte tilfeller i forvaltningssammenheng, men brenning som en regulær praksis over store områder er ikke akseptabelt. Eventuell brenning må alltid foregå i kontrollerte former.

Nordre Øyeren har i forhold til andre næringsrike våtmarker små arealer med takrør. De som finnes er viktige som oppholds- og hekkeområder for fugl. Eksisterende areal må få anledning til å ekspandere. Beitedyr må gjerdes ute fra takrørforekomstene som under ingen omstendigheter må brennes. Det er særlig takrørbeltet på Årnestangen som har vært hyppig utsatt for avbrenning.

Gjennom NØFs vannfugltellinger og de naturfaglige undersøkelsene er kunnskapen om trekkende fuglers bruk av *vannarealene* ganske gode. Derimot er kunnskapen om hekkende og trekkende fuglers bruk av *landarealene* lite systematisk. Det trengs både undersøkelser av hvordan tilstanden er i dag og studier om tiltak gjort i andre land. Vårt naboland Sverige nedfelte en samlet nasjonal strategi for miljøkvalitetsmål i 2005, men de fleste av målene ble utstaket allerede i 1999, inkludert framtidsmål for våtmarker (Myllrande Våtmarker). Denne prosessen har naturlig nok gitt betydelige erfaringer som vi kan trekke veksler på i vårt land. Vi kjenner ikke til at Norge har en lignende klar og overgripende strategi for restaurering, nyskaping, vern og vernefremmende skjøtsel av våtmarker.

Storsand avbrent (2007).
Flybilde fra www.norgesbilder.no

Tiltak:

- Oppfølging av hekkende og trekkende arter som bruker engarealene med henblikk på eksisterende status, og for å påvise begrensende faktorer.
- Konvertering av kornarealer til beite/slått og øke variasjonen av landskapselementer i den sammenheng.
- Avvikle all landbruksaktivitet i visse områder med tanke på rekruttering av gråor-/heggeskog.
- Litteraturstudie av beite og slått som skjøtelsesformer med henblikk på optimalisering for hekkende og trekkende fuglearter.
- Hensyn til naturverdiene må være bestemmende for tidspunkt for slått og slåttmetoder, samt for slippdato av beitedyr og beitetrykket.
- Gjerdning som forhindrer beitedyrs adgang til Rossholmsand.
- Innlede forsøk med flytende hekkeøyer i reservatet med tanke på tilrettelegging for større hekkeforekomster av vannfuglarter, særlig med henblikk på å fremme hekkesuksess og styrke bestanden av primært makrellterne som nå er en rødlisteart.
- Vurdering av reirplattformer for fiskeørn i reservatet.
- Rugeholker for laksand og kvinand og eventuelt visse andre arter.
- Avvikling av regulær brenning av engområder.
- Forbud mot brenning av takrørskog.
- Bevare eksisterende arealer med takrør og gi dem anledning til å spre seg.
- Kartlegge og beskytte hekkeplasser utenfor reservatet for arter som bruker Nordre Øyeren som næringsområde (fiskeørn og gråhegre).

● Ferdsel

Båt

Ferdsl i et naturreservat kan både ha negative og positive effekter avhengig av påvirkningsform. Negativ påvirkning omfatter forstyrrelser av dyreliv, men også forstyrrelser som står i motstrid til en forventet tilstand i et naturreservat generelt. Fra vernetidspunktet og fram til i dag har ferdsel med motorfartøyer vært en sterkt dominerende aktivitet i reservatet. Regulær motorisert ferdsel til lands er forbudt av hensyn til reservatets naturverdier, men dette hensynet er underordnet når det gjelder motorisert ferdsel til vanns. Her er ingen begrensninger med unntak av 5-knopsgrensen i deler av området, som dessverre ignoreres altfor ofte. Nitelva, Glomma, råker og området sør for øyene benyttes gjerne som fartsetapper for båter med motorer på inntil flere hundre hestekrefter. De uberegnelige tilstandene dette medfører innebærer svært lite tilfredsstillende forhold for andre former for ferdsel til vanns (kano, kajakk, robåt).

Både lovlig og ulovlig båttrafikk utgjør totalt sett den dominerende støykilden i reservatet, og er ofte døgntkontinuerlig i sommerhalvåret. Det skal likevel nevnes at det er nyanser med hensyn på støyvirkningen fra ulike båttyper. Foruten de direkte ulovlige, daglige fartsovertredelsene i Glomma og i råkene mellom øyer og halvøyer, er den frie farten sør for øyene mest problematisk med hensyn til støy. Samlet har disse faktorene i stor grad utelukket rekreative interesser, med den opplevelse av ro og harmoni som mange forventer i et naturreservat.

Generelt representerer også den store båttrafikken negative effekter for fugl som hekker i forbindelse med råkene, f.eks. laksand og kvinand. De krysser ofte løpene med sine kull, må være kontinuerlig på vakt og skremmes svært ofte.

Båtsportområdet sør for øyene er gjerne tilholdssted for store mengder vannfugl om høsten, og fuglene tyr ofte til vingene som følge av trafikken. Felter med godt utviklet vannvegetasjon tilbyr noe sikkerhet, mens andre områder er betydelig mer utsatt. Noe tilvenning forekommer, men trafikk i samtlige dypløp og kryssende trafikk i disse områdene snevrer nødvendigvis inn toleransegrensene. Det siste året er det for øvrig også observert sumpbåt i reservatet (luftpropell) med den fleksibilitet det representerer. Heller ikke uaktsomme kano- og kajakkpadlere vil hindres av disse vegetasjonsfeltene. Feltene med vannplanter utgjør viktige næringsområder for vannfugl utover høsten, og det er avgjørende at disse områdene får nødvendig beskyttelse mot forstyrrelser.

For å anskueliggjøre problematikken omkring forstyrrelser i området sør for øyene viser vi til utdrag fra NØFs database den 16.8.2008 som eksempel på nær dagligdagse episoder i denne sesongen:

264 storskarv var kommet inn for overnatting til holmen sør for Rossholmen da jeg kom dit ved 15:30-tida. Kl. 16:45: 3 båter i full speed opp mellom bøyene vest for holmen sør for Rossholmen. Skremte ca 50 av storskarvene inn mot bankene øst for holmen. Båtene fortsatte i full fart oppover Midtråka. Kajakkpadler kom deretter fra øst inn mot Rossholmens vesttange og padlet så vestover mellom tangen og holmen. Skremte samtlige storskarv utover Øyeren mot vest. Der la de seg ned, men ble øyeblikkelig skremt av 4 fartsbåter i full fart. Noen ble igjen, men de ble like etterpå skremt vekk av to store båter. Skarvene flyktet østover igjen. Der ble de ikke lenge etter jaget vekk av båt som kom sørover fra Innerråka. Etter at de fikk lagt seg ned, ble de kort etter skremt nordover av den samme båten ca kl 16:20. En snekke med fiskere lå rett sør for holmen og var en effektiv barriere mot at skarvene kom tilbake til holmen.

Kortnebbgås fra Svalbard trekker over østlandsområdet vår og høst og en del av trekket går over Nordre Øyeren. Gjessene er vare for forstyrrelser, men en del slår seg ned for hvile og næringsopptak. Spesielt om høsten er det et generelt mønster at de må ta til vingene grunnet ulike former for menneskelig ferdsel, og de fortsetter da trekket videre sørover. Et naturreservat bør rimeligvis være det rette sted for tilrettelegging i henhold til de behov fuglene har i den tiden de tilbringer der. Høsten 2008 passerte eksempelvis flere tusen kortnebbgjess over området og en del av disse valgte reservatet som stoppested (anslagsvis 1000-2000 i løpet av noen dager). Noen slo seg ned midt inne blant øyene som for anledningen var uten forstyrrelser verken fra jegere eller båteiere. Noen valgte Rossholmvika, andre området langt sør i Nordre Øyeren, mens atter andre slo seg ned på tuppen av Årnestangen eller i Snekkervika. Situasjonen forholdt seg imidlertid slik den 11.10.2008:

To kajakker med tre personer langs Rossholmens vesttange (Midtråka). Klarte ikke å runde tuppen av tangen pga. grunt vann. Dro i stedet kajakkene over tuppen og padlet mot østtangen og skremte dermed 80 kortnebbgås som satt på innsiden av vesttangen. Disse gjessene slo seg sammen med de ca 300 utenfor Barkenes, men alle ble noen minutter senere skremt vekk derfra av båt som kom i stor fart sørover.

I dette tilfellet var området utenfor tuppen av Årnestangen tilfeldigvis uten forstyrrelser da gjessene landet, og et lyspunkt senere var at to vanlige turgåere faktisk bevisst unnlot å skremme gjessene. I motsatt tilfelle ville altså samtlige kortnebbgjess som rastet i reservatet denne dagen ha vært utsatt for forstyrrelser og blitt fordrevet videre sørover. Vi velger å tro at reservatet vil trekke flere gjess til seg hvis de får den hvile de åpenbart har behov for. For å opprettholde verneformålet er det viktig at ressurskrevende, støyende og forstyrrende trafikk i størst mulig monn fjernes fra reservatet som helhet. *Vi foreslår imidlertid i første omgang at 5-knopsgrensen strekkes sørover til en linje fra Flateby båthavn til sørenden av Lindjulsvika.* Strengere restriksjoner kombinert med styrket overvåkning vil relativt raskt føre med seg en fordelaktig utvikling i båtbruken generelt i reservatet og med tiden en gunstig endring av strukturen i båtflåten.

Fly

En annen svært påtrengende aktivitet er lokale flyklubbers sedvanlige bruk av luftrommet over naturreservatet, enten som treningsfelt eller ved generell overflyging. Utfoldelsen av denne hobbyaktiviteten ødelegger definitivt ethvert ønske om en rik naturopplevelse i reservatet. Vi ønsker at forvaltningsmyndigheten henstiller på det sterkeste til de ulike flyklubber om å holde sin aktivitet i god avstand fra reservatet.

Etter at Oslo Lufthavn la innflygingskorridor over naturreservatet har medfølgende støy økt belastningen ytterligere. Vi kan ikke se fornuftbaserte kriterier for myndighetenes ønske å legge innflygingsruten til en storflyplass over et av Europas viktigste våtmarksområder med tilhørende betydning for naturopplevelse.

Øvrig ferdsel

Ferdselsproblemene i tilknytning til hekkekolonien på øya Karte er en sak for seg. Øya representerer den eneste sjøfuglkolonien i reservatet, og utover denne hekker fiskemåke og enkelte andre måkearter kun fåtallig og som oftest enkeltvis i andre deler av reservatet. På Karte hekket i 2008 ca. 25 par makrellterne, 4 par hettemåke, 2 par silde-måke, 1 par gråmåke, 2 par fiskemåke og 1 par tjeld i tillegg til 1 par hvitkinngås. Klekking hos fiskemåke, sildemåke, gråmåke og tjeld og en del av makrellternene mislyktes. Tre unger ble påvist for hettemåke 10. juli. For sjøfugl er det i reservatet stor mangel på fysisk egnede hekkeplasser som kan tilby et bakkenivå over ordinære flomnivåer. Rundsand sør for Årnestangen hadde tilhold av relativt store mengder sjøfugl for over 20 år siden. Her hekket flere hundre par med hettemåke, noen titalls makrellterner, enkelte andre måkearter og innslag av krikand, siland, rødstilk og brus-hane. Senere ble imidlertid øya oppgitt av hettemåkene uten påviselig årsak. I dag hekker hettemåke i noen få par i Nordre Øyeren (4 par på Karte i 2008). Makrellterne har holdt stand i reservatet, men aldri i særlig store hekkeantall.

Det kan påvises en viss opportunistisk i stedsvalg. F.eks. ga en lav sandbanke vest for Bukkesand noen få år grunnlag for hekking. Slike etableringer er imidlertid svært utsatt for flom. Det sikreste valg for makrellterne er således øya Karte som består av berggrunn og har en høyde som gjør at mange reir går klar av flomvannet. En viss omlegging kan forekomme i første del av sesongen ved tap som følge av flom og ferdsel. Hekkesesongen kan dermed bli langvarig, eksemplifisert gjennom en relativt nyklekket unge på Karte i månedsskiftet juli/august 2008. Øya har ikke ferdselsrestriksjoner og frekventeres ofte av fiskere eller solbadere – til dels i mange timer (opptil 6 timer flere ganger i 2008). Hekkeresultatet ble i 2008 begrenset til ca. 10 unger (makrellterne/hettemåke) + 2 unger av hvitkinngås. Potensialet på grunnlag av antall hekkepar må ha vært nærmere 60–70. Den lave suksessen skyldes utvilsomt hyppig og langvarig menneskelig opphold. Et skilt med påskrift om ilandstigning forbudt og en noe uklar melding om ferdselsforbud 50 meter fra land har i mange år ligget på svaberget på fastlandet og befinner seg nå i nærheten av en hytte.

Som eksempel på problemet med forstyrrelser av hekkekolonien på Karte viser vi til utdrag fra NØFs database i 2008:

- *Begynnelsen av juni: familie med barn slo seg ned og oppholdt seg der nesten hele dagen.*
- *3. juli - en kar satt på stol og drakk kaffe et par timer på Karte (13-14-tida).*
- *8/7 - to voksne ungdommer i rødlig kano satt på Karte i 5-6 timer fra omkring 15-tida og utover.*
- *9/7 - samme personer som over og samme tidsperiode og tidspunkt. Ga seg ved 21-tida.*

6-7 terne/måke-unger ble observert svømmende vekk fra øya en av dagene 8.–9. juli og har muligens klart seg av den grunn. Noen av dem er kanskje de samme som jeg så på Karte og ved land innenfor den 10. juli. Men små unger og egg må ha krepert på Karte (6-7 døde unger ble funnet et par timer før forstyrrelsene 9. juli og som åpenbart skyldes forstyrrelsene dagen i forveien). 3-4 små terneunger kan være helt nyklekket eller de har så vidt greid påkjenningen. Evt. har enkelte egg også greid påkjenningen. Det finnes opplysninger om sjøfuglkoloni på Karte på 1960-tallet. [NN] meldte om at det har vært folk i land på Karte (med eller uten hunder) i alle år i hekketiden så lenge vedkommende har hatt hytte der (dvs. siden 1948).

Årnestangens strandområder og Snekkervika er noen av områdene med høyest konsentrasjoner av våtmarksfugler. Tangen er landfast og lettilgjengelig for mennesker og en utbredt ferdsel fra ulike brukere har forstyrrende virkning i hele eller deler av året. Det er behov for ferdselsrestriksjoner på den ytterste delen av tangen og langs strandområdene på vestsiden av tangen. Problemene er særlig knyttet til fiske langs vestsiden av tangen fra sør til nord på høyere vann i vårsesongen og til ulike brukere på den sørlige delen der særlig sesongen etter flom og fram til vinterperioden er mest problematisk. Hovedmassen av besøkende her består av turvandrere, ryttere, fuglekikkere, fiskere og til en viss grad også ferdsel til vanns. Fuglekikkere har stort sett har en relativt høy grad av selvjustis som følge av denne interessens karakter. Men de representerer en såpass stor og mangfoldig gruppe at forstyrrelser kan oppstå til tider. Det skal heller ikke mer enn én uforsiktig person til for at ansamlinger av vadere og andefugl må forflytte seg. Det har vært en økning av ferdsel fra fiskere i områder under hekkefasen for en del sårbare arter, eksempelvis også strandområdene i Fautvika.

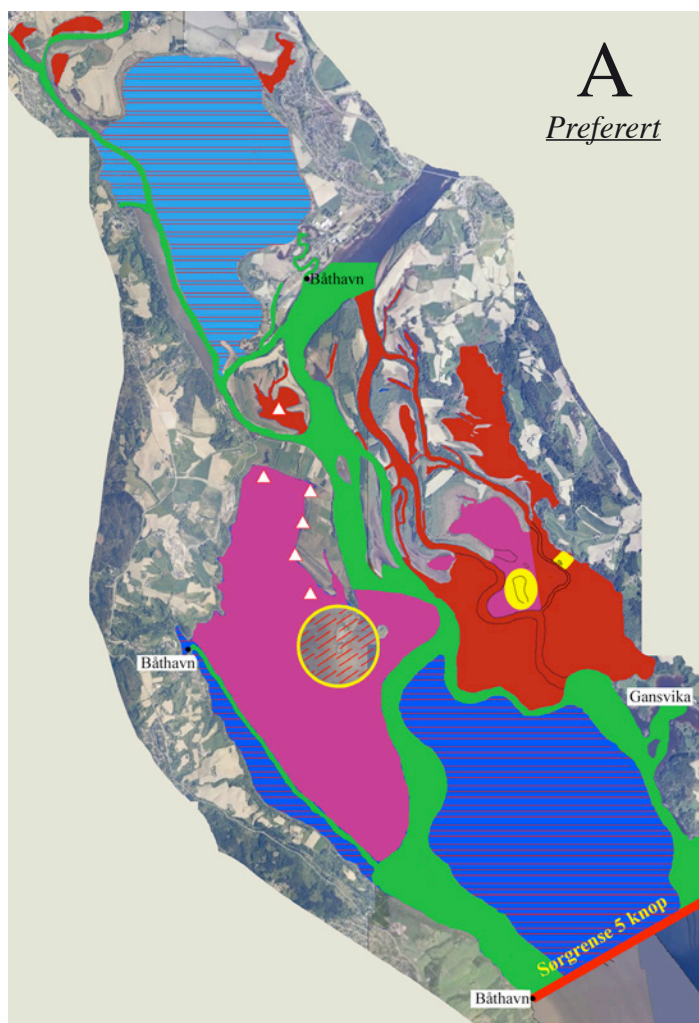
Store og fuglemessig viktige soner i tilknytning til mudderområder på lavvann om våren er også til tider gjenstand for forstyrrelser. Mest sårbar i den forbindelse er Svellet der store ansamlinger av fugl ofte skremmes vekk. Her er behovet for ferdselsforbud i lavvannsperioden helt nødvendig.

Det er tilsvarende behov for forbud mot ulike former for surfing i Svellet under høsttrekket og vi sakser fra NØFs notater 15.9.2007:

Som en kommentar til denne dagens vannfugltelling kan nevnes at det langs Nerdrumstranda var stor aktivitet av brettseilere og kitere. Ikke mindre enn 16 stykker var på vannet den stunden vi var tilstede. Dette førte selvsagt til at områdene sør og sørøst i Svellet var tomme for fugl.

Ved inngangen til Årnestangen har det i de senere år vært en betydelig økt biltrafikk utover tangen mot Nitelva, til tross for skilting. Det står en bom her, men vi kjenner ikke årsaken til at har stått åpen i flere tiår. En enkel løsning er å stenge og låse porten. I den sammenheng må parkeringsproblemene i det samme området løses.

Ferdselsrestriksjoner kan blir et komplisert nettverk av datoer og soner i henhold til spesifiserte behov slik vi har foreslått på kart nedenfor. En annen mulighet er å kun å markere en sone med forbud for motorisert ferdsel (rød farge), merke hekkekolonier med ferdselsforbud og utvide 5-knopsgrensen sørover. Det krever i så fall et intensivt oppsyn og en betydelig strengere håndheving av verneforskriften som faktisk eksplisitt formulerer at all ferdsel skal skje på en slik måte at dyre- og plantelivet ikke unødig skades eller forstyrres.

- Ferdselsforbud Årnestangens spiss m/ vannområde 15/7-31/12 (sti/skjul)
 - Ferdselsforbud 15/4-15/8
 - Motorisert båtferdsel forbudt
 - Motorisert båtferdsel forbudt 15/8-15/3 / Ferdsel forbudt 15/3-15/5 (HRV)
 - Motorisert båtferdsel forbudt 15/8-15/5 (HRV).
 - Fiske forbudt 15/4-15/7
 - Sørgrense 5 knop
 - Påbudt båtled 15/8-15/5 (HRV) for motorisert båtferdsel
 - Ferdselsforbud 15/8-31/12 / Motorisert båtferdsel forbudt 1/1-15/5 (HRV)
- Elektrisk drevet båtmotor tillatt i rød sone
 Sumpbåt (luftpropell) forbudt
 Alle former for surfing forbudt 15/8-15/5 (HRV)
All jakt forbudt

Utarbeidelsen av de ulike soner og tidsperioder er gjort på grunnlag av ansamlinger av fugl og erfaringer om forstyrrende aktivitet. Det er også tatt høyde for gjennomfart av båttrafikk inkludert de mest benyttede reisemål. En forutsetning er totalforbud for jakt i hele reservatet.

De to kartene gjenspeiler to alternative rødsoner der vi har klar preferanse for A-alternativet. Ingen av alternativene hindrer framkomst til de hyppigste reisemål med båt.

Sentralt i forslaget står utvidelse av 5-knops grensen sørover til en linje fra Flateby båthavn til Lindjulsvika. Fartsbegrensningen burde imidlertid gjelde hele reservatet.

Rød sone er foreslått med tanke på hensynet til andre grupper enn brukere av motoriserte fartøyer, hensynet til ro i sentrale deler av reservatet og hensynet til dyrelivet i området. Vi har også inkludert enkelte andre områder der Fautvika har behov for mer ro gjennom året. Andre vikar (i nord) er lite trafikkert, men bør skjermes uansett.

Ferdsel til fots i Svillet under lavvannsperioden om våren har økt og konsentrasjoner av fugl blir ofte skremt vekk. Ferdsel til fots i denne perioden bør forbys.

Det er behov for ferdselsfrie soner i tilknytning til hekkekolonier (Ross-holmsand og Karte). Kolonier kan være temporære.

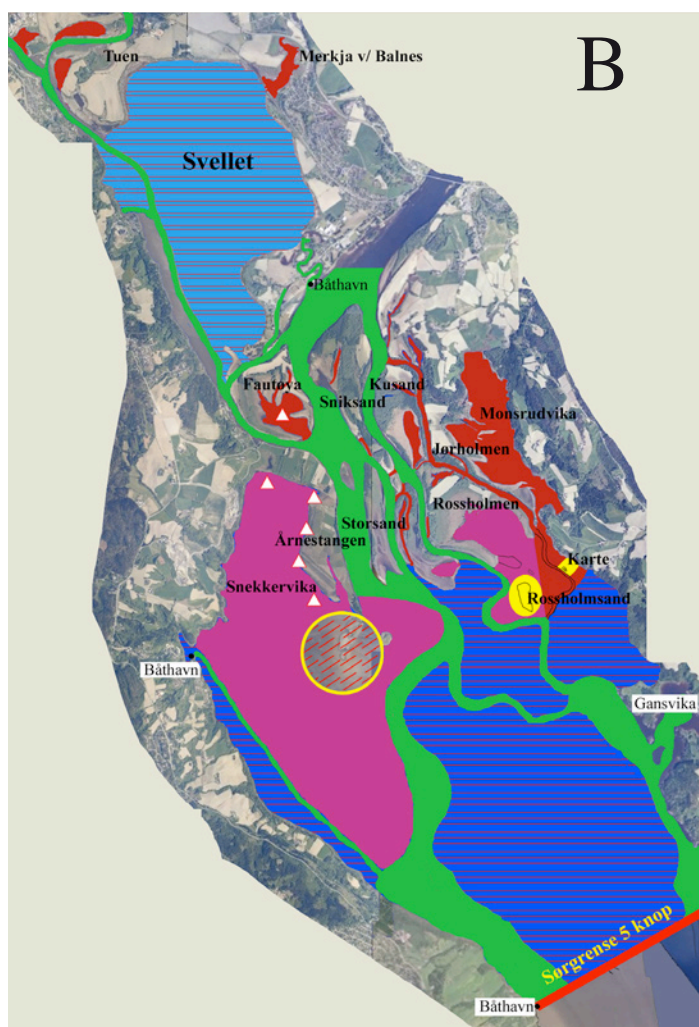
Det er økning av ferdsel i Rossolmenområdet og sørover utover sensommer og høst med forstyrrelser av fugleansamlinger som konsekvens. Det er behov for mer ro i dette området.

På grunnlag av de ofte store konsentrasjoner av fugl i Snekkervika og vannvegetasjonen sør for vika utover høsten har vi foreslått ferdselsforbud i denne perioden. Hele området er også sårbart på lavvann om våren, men foreløpig nøyer vi oss med å se an utviklingen i ferdsel til fots på disse mudderflatene (og andre mudderflater sør for øyene). Det er også mye vannvegetasjon i sørlige, sentrale deler utover sensommer og høst (mellom grønne soner i sør på kartet) og ofte betydelige ansamlinger av vannfugl. Ferdsel på tvers i denne sonen er hyppig forekommende og uheldig.

Vi har også foreslått begrensninger på vårfiske etter primært gjedde langs vestsiden av Årnestangen og i Fautvika. Denne aktiviteten ved flomstigning er forstyrrende for etableringen av hekkefugl i tilknytning til disse områdene.

Vi har dessuten lagt opp til ferdselsrestriksjoner sommer og høst på spissen av Årnestangen med tilhørende vannområde av hensyn til de ofte store konsentrasjoner av fugl på denne tiden.

Samlet sett kan man forenkle den motoriserte båtferdselen til påbudte soner (grønn sone på kartet) fra 15. august til 15. mai (eller ved oppnådd HRV i mai). Sammenfallende med hovedsesongen for båtbruken er det i juni og juli relativt lite vannfugl i Svillet og sør for øyene. Det er dermed noe mindre behov for restriksjoner her i den tiden bortsett fra en utvidet 5-knops grense.

Tiltak:

Med unntak av ferdselfri sone i tilknytning til Karte og øya som vi har valgt å kalle Rossholmsand (holmen sør for Rossholmens vesttange) er det en absolutt forutsetning at ferdselsrestriksjonene foreslått nedenfor knyttes opp mot avviklingen av jakten for å tilstrebe en enhetlig innretning på forvaltning. Dette er tiltak som reduserer forstyrrelsene i reservatet og forutsetter konsekvens i forvaltningen for å være akseptable på bred front. Det er videre en forutsetning at ferdselsrestriksjoner til en viss grad vedtas som en pakke slik at ikke noen brukergrupper blir forfordelt.

- Forbud mot motoriserte fartøyer i områder inntegnet på kart (alternativer). De aller fleste skal uansett til bare Gansvika eller videre sørover i Øyeren. Det kan gis dispensasjon for turistbåt – med eksplisitte regler for kjøring, og dispensasjon for annen motorisert ferdsel med relevante grunner. Elektrisk drevet fartøy kan tillates.
- 5-knops fartsgrense utvides til minimum linjen Flateby båthavn–Lindjulsvika.
- Betydelig strengere håndheving av fartsrestriksjonene.
- Ferdselforbud i Svellet 15.3–15.5 (eller oppnådd HRV).
- Forbud mot motoriserte fartøyer i Svellet 15.8–15.3.
- Forbud mot motoriserte fartøyer 15.8–31.12 utenom særskilte soner sør for øyene ned til grense for ny 5-knops grense
- Ferdselforbud på sørpissisen av Årnestangen og særskilt opparbeiding av beskyttet sti og et enkelt observasjonsskjul eller en plattform i den forbindelse. Dette må være en dynamisk ordning hvor skjulet/plattformen kan flyttes etter hvert som Årnestangen bygger på seg i sørenden.
- Restriksjoner på fiske langs vestsiden av Årnestangen 15.4–15.7.
- Ilandstigningsforbud på Karte 15.4–15.8 med utvetydig skilting. Ferdselfri sone i en viss avstand (50 meter).
- Ilandstigningsforbud på Rossholmsand 15.4–15.8 med utvetydig skilting. Ferdselfri sone i en viss avstand (50 meter).
- Ferdselfri sone i Rossholmvika og sør for vika 15.8–31.12.
- Ferdselfri sone i Snekkervika og sørover 15.8–31.12.
- Forbud mot motorisert ferdsel i Fautvika.
- Restriksjoner på fiske i Fautvika.
- Etablering av observasjonstårn, -skjul og/eller plattformer også på andre underlokaliteter (f.eks. Merkja) for kanalisering av trafikken og som ledd i bevisstgjøring i forhold til reservatets høye verneverdi.
- Blokkering av muligheten for unødig motorisert ferdsel på Årnestangen ved å stenge porten.
- Tett oppfølging av sjøfuglkolonien på Karte i hekketiden med tanke på både håndheving av restriksjoner og måling av hekkesuksess.
- Rask innføring av ferdselsforbud og merking hvis nye kolonier av sjøfugl etableres/oppdages.
- Sterk oppfordring til flyklubber om å legge sin aktivitet utenfor luftrommet over reservatet.

● Faglig råd

Et naturfaglig råd for Nordre Øyeren naturreservat vil være en viktig faktor med tanke på en mer ressurskrevende forvaltning. Rådet må i tillegg til de ulike faglige grener inkludere generell våtmarksekspertise, hvilket er helt essensielt. Et slikt organ må ikke være en erstatning for overvåkning, forskning og analyse av naturprosessene i området, men snarere en integrert del. Rådet må fungere som et ansvarlig våtmarksforum med formål å initiere og lede aktuelle prosjekter, overbrygge faglige særfelt og gi intern og ekstern forståelse for helhetlig våtmarksfunksjonalitet.

● Forskning og overvåking

I mange land pågår det gjerne forskningsarbeid i naturreservatene – med egen stab og med omfattende programmer for registrering og monitorering av naturverdiene. Det gjelder ofte også reservater som på ingen måte når opp til Nordre Øyeren i størrelse og kvalitet. Vi har tidligere forstått forvaltningsmyndigheten dit hen at ambisjonen er kontinuerlig innsats på dette plan. En relativt grundig naturfaglig undersøkelse ble gjennomført for få år siden og ga mange nyttige svar. Men det er etter vår oppfatning likevel å skrape i overflaten når det gjelder kunnskap om dette eksepsjonelle området. Det er behov for en varig, institusjonell etablering på dette feltet, og vi anmoder derfor forvaltningsmyndigheten om å avse ressurser til og legge til rette for å møte dette behovet.

● Oppkjøp

Et av virkemidlene for å oppå målene i en ambisiøs forvaltningsplan for et naturreservat er at staten har eiendomsretten til verneområdet. Vi anmoder forvaltningsmyndighetene om å starte en prosess for oppkjøp av de mange eiendommer på reservatets landområder eller i alle fall en del av dem. Det er nå på høy tid at prosessen påbegynnes slik at ansvarlig forvaltningsmyndighet etter hvert kan stå friere i sine målsettinger og tiltak og dermed gi økt sikkerhet for bevaring av reservatets naturverdier i framtiden.

● Opprydding

Enkelte innfartsområder til reservatet til lands lider fortsatt under estetiske mangler. Dette gjelder særlig inngangen til reservatet ved Årnestangen hvor det er spesielt ille. Heller ikke ved Tuentangen er forholdene akseptable. Opprydding og tilrettelegging her henger for øvrig sammen med bedre skilting til reservatet i omegnen. Det er dessuten behov for en ny runde med opprydding i selve reservatet.

● Informasjon

Etter over 30 års fredning er skilting, med informasjon om dette internasjonalt viktige naturreservatet ikke god nok. Alle viktige ferdselsårer til reservatet kan med fordel skiltes allerede fra hovedvei, slik som er vanlig i andre land. Informasjonstavler er satt opp noen steder, men bør settes opp på *alle* strategiske underlokaliteter:

- Parkeringsplassen ved Årnestangen
- Ved tårnet på Årnestangen.
- Ved eventuell plattform/skjul ved spissen av Årnestangen
- Parkeringsplassen på Søndre Bjanes.
- Ved tårnet på Jørholmen.
- Ved Merkja (i forbindelse med plattform/skjul)
- Ved Tuenstranda.

Det er også ønskelig at forvaltningsmyndigheten selv legger opp til en bredere informasjonskampanje og tar mer ansvar for proaktiv formidling i tilknytning til reservatets kvaliteter. En ny forvaltningsplan kan være et godt utgangspunkt i så måte.

Nordre Øyeren fuglestadion

Yngve Kvebæk

Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus

Håkan Billing